

www.e-rara.ch

Pauli Iovii Novocomensis episcopi Nucерini illustrium virorum vitae

Giovio, Paolo

Florentiae, 1549

Universitätsbibliothek Bern

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-123003>

Liber septimus

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [\[Link\]](#)

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [\[Link\]](#)

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [\[Link\]](#)

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [\[Link\]](#)

FERDIN. DAVALIPISCARII 421
LIBER SEPTIMVS

DELETIS ad Ticinum Gallorum copiis atque ipso Francisco tanti modo nominis Rege capto, nemo totius Europæ Regum vel Principum fuit, qui non summo metu, aut certe grauissimo dolore commoueretur. Nam qui finibus atque periculo proximi erant, non modo opes, tot coactis in vnum regnis, in immensum auctas, sed ipsam quoque Cæsaris fortunam horrebant.

Apparebat enim eius exercitum è prouincia per Ligusticas cautes fuga elapsum, egentem pecunia, Mediolano exclusum, destitutumque fociorum auxiliis, incredibile potius aspirantis Fortunæ munere, quam vlla consilii ratione, incolumem, ac demum victorem euasisse. Nec iam vllas bello nationes Cæsarianis tantam inusitatæ fortitudinis, tantamque felicitatis opinionem adsecutis in posterum conferendas videri; quum ingenti audacia, patenti campo, procul insidiis, veteranum ac ornatissimum totius Gallia equitatum tot clarissimis ducibus interfectis & captis, vnus horæ momento deleuerint. Ipsaque Sicambrorum robora cæteris infesta Germanis, ac Heluetias legiones inuictas antea & frequentibus victoriis nobilitatas, aut in acie trucidarint, aut inulto fædoque interitu perire coegerint. Cæterum Rex ipse in arcem ignobilis oppidi coniectus, ac salutantium turbæ frequenter ostentatus omnium animos in sui miserationem conuerterat. Fortunaq. tum maxime vt impotens & sæua & instabilis accusabatur, quæ florentem belli gloria, ætate atque opibus Regem, è summo amplissimi regni, potentiaque fastigio, puncto temporis præcipitem dedisset. Quippe eius ori atque oculis, tanta vis tantusque honos inerat, ad promerendos omnium animos, vt non modo ii quibus neque beneficio neque iniuria fuisset cognitus; sed etiam hostes ac inimici ea calamitate indignum existimarent, militarem enim cum inuicti animi, tum eximii corporis habitum, omnibus regiis atque ciuilibus virtutibus exornarat. Quum pedes siue eques tractando arma, artem ac robur ostendere, aut de optimis artibus ac liberalibus studiis disceptare vellet, omnem in id totius ætatis operam contulisse crederes. Accedebat præ alto illustrique ingenio, bellorum rerumque omnium memoria incredibilis, ac inexhausta quædam in his explicandis nitidi sermonis eloquentia, qua primis ferè congressibus abdita suorum sensuum liberaliter expromendo, omnes miro sibi amore deuinciebat. Sed quum per oia pacis alacri semper comitate, more gentis, ac erudito luxu, iocis munditiisque præstaret, vna maxime liberalitate, quæ in Principe optimo præcipua uirtus existit, apud omnes longe clarissimus erat.

causis neque in ea arce, totaue Gallia Cisalpina recte custodiri, neq. alio terra mariue tuto traduci posse videbatur. Nam Veneti in tergo erant iam plane quòd a fœdere defecissent, pro hostibus habiti, & Alfonso Atestinus Gallorum socius, Pontifexque ipse, & Florentini, qui non modo auxilia non misisse, sed fœdus cum Gallo percussisse, repertis ad Ticinum super ea re tabulis, arguebantur; cuncta cis Padum ad ultimos Ligurum fines certis præsiidiis obtinebant. Milites quoque Cæsariani quanquàm præda diuites merita stipendia flagitare, ducibus ni pecuniam expedirent seditiose vincula & cædem comminari, aliòque subinde atque aliò ad deponendam prædam absque commeatu discedere, eo insolentior atq. ferocior, quòd gratuita opera ad retinendam pristinae virtutis dignitatem, se maximam victoriam ingrato Cæsari peperisse prædicabant. & in eos sæpe de industria Franciscus veluti perlusum aureos nummos dispergere erat solitus, tanta presentis fortunæ contemptione, vt Hispani milites applaudendo, petulanter Deos incusarent, quod ad subigendum terrarum orbem Franciscus ipsis non imperaret, aut ipsi omnes sub eo soluti Cæsaris sacramento, militarent, Adeo vt duces, & ante alios Alarco custodiae præfectus, & largitiones regias cohibere, & familiaritatem militum nonnunquàm abrumpere cogeret. Interea Clemens qui ad tuendam Pontificiæ maiestatis æquitatem moderato quidem, sed periculoso & parum illustri consilio, ab omni contentione abesse & se se inter certantes, pacis sequestrum profiteri voluerat, diuersis suorum consultationibus agitabatur. Plerique enim suadebant, vt Gallicarum partium obliuisci vellet, & Cæsarianis ducibus quibus cum præclare atque feliciter bella gerere consueuisset, sensus omnes facultatesque coniungeret. recentes iniurias haud multa expiari pecunia facile posse, & antiquum subinde fœdus renouari, si salutaris ocij quàm exitialis belli cupidus esse mallet: & sacrosanctæ potestatis iure, longe lateque sibi vtendum arbitraretur. Alii degneris abiectique animi ea esse consilia dicere. si pacem male fidam auro mercaretur, eam propediem Gallia atque Italia seruitutem esse parituram, nec ideo Regem in tanta calamitate ac rerum desperatione deserendum, quem ipse imprimis, Venetique perniciosâ cunctatione in eas carceris miseras præcipitassent. non ampliore pecunia opus fore, si Regem inuicti gratisimique animi custodia eripere velent, quàm ea, qua pax seruili consilio emi posse videatur. Neque meditato facinori dubium proponi euentum, si fortiter rem gerere, euocare Heluetiorum expeditam manum, & subitarias per Italiam cohortes cogere maturarent. Tum enim Pontificem, Rege libertati restituto, de vniuersæ pacis nomine communique concordia tempestiue consilia initurum, imperiisque Italiae legitimis possessoribus adiudicatis, non simulatam ac instabilem, sed veram ac diuturnam pacem obstinatis ab Regibus expressurum: vt ipso authore ac duce, vti semper exoptasset,

ptasset, impie tum commota arma, a Christianis in Turcas verterentur. Sed quantum priori sententiæ securitatis imposterum ac dignitatis deerat, tantum huic immoderati & impudentis animi superesse videbatur. Propterea, hæc uti aliena nimisque atrociam Clementi quietis auido & incertos belli exitus maxime timenti, mire displicebant, quod Cæsarem perpetuis maximisq. amicitia officii sibi coniunctum, adeo insigni iniuria affici, & ab se propterea Germaniæ Hispaniæque populos, & Henricum Britannia Regem alienari nolebat. Itaque cum Carolo Lanoio qui pro Cæsare summæ rei in Italia præerat, amicitia repetita, solemne fœdus percutit: his ferme conditionibus, ut ipse Centum & Triginta milia aureorum nummum Cæsarianis in stipendium numeraret. Contra uero Pontifex ab iis in recuperando Regio Læpidi iuuaretur, quod Alfonsus Atestinus uti suæ ditionis, Hadriano vita functo, per interregnum cum Ruberia oppido antea recepisset, Venetis autem intra certum tempus, fœderi atque amicitia locus foret, si centum & ipsi milia nummum aureorum subsidii nomine persoluisent. At Alfonsus cui Clementis consilia admodum erant suspecta, & quod Gallicarum partium semper fuisset, Cæsarianis se merito inuisum esse meminerat, cum Lanoio pecunia perquam mature transegit, ut sibi parceretur. Ita Lanoius repetente Rhegium Pontifice, atque auxilia ad id deposcente, alias atque alias moras necere; & quoniam ea loca antiquitus Cæsaris imperium communi Italia iure respexissent, præiudicare inconsulto Cæsare nolle dicere, ac demum polliceri se medium atque adiutorem fore, ut ex æquo ea controuersia componeretur. Cæsar enim rata habere noluerat, quæ Lanoius solemni fœdere pepigisset. quæ res in Pontificis Italorumque omnium pectus alte descendit, quum præbita & frustra demum repetita pecunia, mire elusus esse diceretur. Interim Cæsarianus exercitus fermè totus in Placentinum & Parmensem agrum in æstiuam se se effudit, tanta rapiendi oblatas atque reconditas fruges & obuia quæque vexandi licentia, ut ex villis vicisque afflictorum agrestium querelis vrbes complerentur: & mox frequentes earum ac oppidorum legationes ad deprecandam agrorum vastitatem, Romam usque peruolarent. Quibus de rebus deceptus Pontifex grauisimo animi dolore premebatur. at tum maxime castigabatur a Venetis, qui dudum vllam cum Cæsarianis amicitiam, quæ auro cõmeretur se inuituros constantissime pernegassent, contra multo ampliorum pecuniæ summam Cæsari pollicendo, si ad certam rerum tranquillitatem, communi Regum & Ciuitatum omnium libertati & paci consuleretur. Eò enim Cæsarianorum consilia spectare videbantur, ut quum in Italia cunctis sibi fœdere obstrictis, pacem atque ocium peperissent, totius mox Italia innixi opibus, in Galliam rursus penetrarent. Nec deerant Borbonius atque Piscarius eius belli cupidine deflagrantes, qui irritos ad Massiliam conatus, atque ea festinati reditus detrimenta refarcire nobi-

liore victoria cupiebant: qui Galliam Rege, ducibus, equitatu penitus orbatam, eamque exhaustam pecunia, inopem consilii, & cunctis inuoluta clade perterritis de salute dubitantem, in prædam vertere, atque subigere, neque magni neque diuturni laboris esse iudicarent. Quæ demum subacta, nemo erat qui non eadem mox cladum & seruitutis incommoda deceptæ circumuentæque Italiæ parari dubitaret. Nec multo post Franciscus impatientia carceris & præsentium rerum necessitate compulsus, incredibile aliis & sibi anceps consilium sumpsit, ut in Hispaniam traditis Gallicis triremibus ad Cæsarem perduceretur. Is ab initio cladis acceptæ Pontificem ac Venetos nihil de pristina erga se voluntate remissuros, retentoque in Italia cum copiis Albanio Regulo moturos arma crediderat; quod magni interesse ad salutem libertatemque omnium arbitraretur, si illi tandem & concepta consilia, & paratas vires explicassent: sui que liberandi speciosum imprimis neque omnino difficile negotium fortiter suscepissent. Ea enim est ægrorum natura mortalium, ut quæ sibi remedia salutaria fore provide- rint, non modo factu facilia esse, sed alienis etiam rationibus magnopere conducere credant. Itaque Franciscus inani persuasione deceptus quum Albanium cum exercitu ad Grauisecas nauibus impositum, & Romæ demum cum Cæsare fœdus publice ictum esse cognouisset, cogitationes de Italicis auxiliis abiicit, & relinquam spem omnem in Cæsaris clementia ac humanitate collocavit. Miserat enim paulò ante ad eum Cæsar Hadrianum Beurenium Belgam ipsius gratia maxime florentem, cum lenissimis literis, nec omnino prægrauibus de pace mandatis, ita ut Cæsarem sua spe mitiorem inuenturus esse videretur. Erat tum Franciscus in potestate Lanoii hominis occulto astu contacta que prudentia valde insignis, quanquàm summa militaris imperii penes Borbonium esset: qui id munus liberali & generosa quadam simplicitate Gallico more sensim vsurpari permiserat. Magnis igitur sollicitationibus cum Lanoio Rex egit, ut in consilio primorum Ducum ac militum doceret Regem in securiorem custodiam Neapolim esse perducendum. Cæterum ea re facile impetrata, quum ad mare peruenisset, aliis omnibus deceptis in Hispaniam cursum direxit. Timebat enim Lanoius nisi tantæ rei consilium egregia simulatione tegeretur; ne Borbonius atque Piscarius, quorum apud milites summa erat authoritas, institutam profectionem impedirent, adeo ut nullam ex turpi consilio inuidiam vereretur, ac illorum offensiones omnino negligeret, modo sibi amplior gratiæ locus apud Cæsarem eo facinore pararetur: & Francisci animum in spem ingentium præmiorum singulari beneficio deuinciret; Quando nihil Cæsaris animo atque oculis optarius, nihil gratius aut speciosius cunctis Hispaniæ populis fore crederet, quàm si clarissimum Europæ Regem eius maximæ gentis virtute captum in Hispaniam ad triumphum ac sempiternam incomparabi-

lis uictoriae memoriam transportaret. Ipse quoque Franciscus, altitudine liberalis animi sui, alienae naturae spiritus metiri solitus, si in conspectum Caesaris deueniret, cuncta sibi protinus secunda atque felicia despondebat. In hanc spem & Vgo Moncata quem in Liguria apud Varagium ab Andrea Auria captum diximus sine pretio in Hispaniam per Gallias paulo ante fuerat dimissus, ut amice atque solerter regiam causam tueretur; summæque laudis & gloriae in perpetuum parandæ facultatem Caesari diuinitus oblatam esse prædicaret. Is enim vir subtili iudicio ad amicitiam Lanoii se receperat, cæteris ferme omnibus Hispaniæ Regulis eam liuore atque odio refutantibus. Quoniam Lanoius non illustri natalium splendore, nullaque paulo insigni uirtute, sed vna tantum assidua fidelis obsequii perseverantia, uti peritus & elegans equorum domitor, ludorumque magister, totum alienae gratiae locum, ambitiosius quàm deceret, apud Caesarem occupare uidebatur. Interea quum fama esset, Regem in custodiam Neapolim classem perduci, & iam pars ædium Regiarum in Arce noua, validioribus clatris atque repagulis Lanoii iussu firmaretur, Franciscus nobili comitatu Genuam, & mox in proximum Delphini portum deducitur, quoniam Gallicæ triremes solis remigibus instructæ, Regis accitu peruenerant. Andreas quoque Auria cunctis prædonibus, & tum maxime Hispanis nauali uirtute terribilis, quum suas ipsius triremes in alienam potestatem, id postulante Rege se traditurum negasset, fidem obsidesque dederat, se nequaquam Lanoio clasique eius ea nauigatione nociturum. Itaque fortissimorum militum manu, quam ex suis cohortibus Salsedus, Corberia, & Sanctacrucius Centurionesque alii delegerant, Caesarianæ & Gallicæ triremes complentur, nec multo post idoneum nacti ventum sublatis uelis in Hispaniam cunctis inopinantibus prouehuntur. Ea re cognita Borbonius atque Piscarius ira ac dolore simul angere, singularem contumeliam iniquissime ferre, neque linguam moderari, quin palam omnibus illum probris ac maledictis lacerarent, quod iura summi imperii, quæ penes Borbonium erant, incredibili arrogancia eludere non dubitasset, & Piscarii existimationem ledere minime fuisset veritus, cuius maxime ductu uirtuteque Regem prælio superatum, omnium opinione constitisset. Porro aliis de causis ea profectio Clementis Venetorumque animos commouit, nam quum retento in Italia Rege, de communi pace minime desperarent, tum demum verebantur, ne qui nimis celeri desperatione se se ultro traditis triremibus ad pedes hostium proiecisset, nouas periculosi consilii rationes in sana libertatis cupidine sequeretur, malignitateque & superbia indutus propter ueteres & recentos offensiones, cum Caesare ad exitium Italiae conspiraret. At Franciscus remigio & lenibus uentis in Hispaniam delatus Barchinonæ Regali apparatu excipitur, atque inde, Alicanteram, qui Valentinorum est portus, legendo oram prouectus est.

vt maiore demum compendio terrestris itineris, ad Cæsarem ire per-
 geret, qui tum apud Toletum urbem omnium Hispaniæ maxime me-
 diterraneam erat in æstiuis. Ibi Franciscus sinistro omine accepto, sum-
 mum adiit vitæ periculum, quum milites, qui præsidio triremibus adue-
 nerant, promissa stipendia flagitarent; consternatique ad arma Lano-
 ium omnes infestis hastis peterent. Emissio nanque per tumultum ma-
 iore sclopetto, pila in marmoream columellam fenestræ coniecta est,
 cui forte Rex auersus humeris innitebatur. Lanoius autem in proxi-
 mos hortos se deiiciens celeri fuga & latebris iracundiam militum vita-
 uit. Nec multo post conquisita pecunia, sedatoque tumultu ad Madrit-
 tum quod Mantuam Carpentanorum antiquitus fuisse putamus, non
 longe à Toletto terrestri itinere paucis diebus est peruentum. Erat in
 eo tractu Didacus Mendocius Infantasiolorum Regulus splendore vitæ
 ac liberalitate magnis Regibus æquatus. Is Regem intra fines ditionis
 iter habentem incredibili apparatu, exornatis passim hospitibus, perpetu-
 is sumptibus excepit & aluit. Ea subinde Regali munificentia dona of-
 ferens, quæ neq. Franciscus à Cæsare expectanda censeret; neque ipse;
 si in Gallia incolumi regni fortuna esset, aduenæ Regi daturus esse vi-
 deretur. In iis enim erant complures equi militares longe omnium
 Hispaniæ generosissimi argenteis phaleris, ac sericis instructi ephippiis.
 mulæ item nobiles purpura constratæ. Præterea falconum insignium
 canumque omnis generis venaticorum cum toto venatorio apparatu,
 ipsisque aucupibus peritisque venatoribus delecta multitudo. Lecto-
 rum vero tantum, pictarumque stragularum & auleorum: itemque va-
 forum cælato argento in mensarum vsum, ornatumque amplioris aba-
 ci; quantum vel non captiuo Regi satis esse crederent. Addidit Men-
 docius ad eam excelsi animi liberalitatem, spectaculum non modo sibi
 & posteris, sed toti etiam Hispaniæ maxime gloriosum. Populos nan-
 que imperio sibi subiectos militaribus instructos armis indicta die in
 proximam viæ planitiem euocavit: digestosque in cohortes & turmas
 decurrere iussit. Fuere supra duodecim milia peditum & equitum, do-
 cuitque Mendocius admirandum Regem multos esse in Hispania
 Regulos ipso admodum potentiores, vt non esset, in vltima laude, si qui
 nec ordine primarius nec opibus summus esset, non modo reliquos
 omnes superasse; sed ipsum quoque Cæsarem ad immensum liberali-
 tatis specimen prouocasse censeretur. Franciscus tanto in honore vbi-
 que habitus quum omnia ad benignitatem Cæsaris cogitatione refer-
 ret, vti iam de salute libertateque securus magnopere lætabatur. Ma-
 dritum autem perueniens, ibi subsistere recreareque se se, & Cæsaris
 opperiri aduentum iubetur, quem longinquis intentum venationibus
 intra paucos dies eò peruenturum esse confirmabant. At Cæsar Regem
 in Hispaniam perducto, ipsoque Lanoio incredibili alacritate suscepto
 nequaquam ad altitudinem ingenii sui, contrà ac homines rebantur,
 sed

sed ad alieni iudicii arbitrium consilia reuocauit: non modo a præsensibus amicis sententias rogando, sed à ducibus qui in Italia erant postulando, ut perscriberent, quid nam de captiuo Rege statuendum esse arbitrantur. Sub id tempus Borbonius dolore atque iracundia in Lanouium incitatus ad Cæsarem peruenit, sed quum acerbius in præsentē inuehendo, quereretur tantam sibi & Piscario infidelitatis suspicionem malignitate naturæ illius fuisse impositam: eumque omnem victoriæ fructum impudenter præripere conari dicitaret; Cæsar eo vultu vociferantes diremit, ut quæ Lanouius nimio erga se studio feliciter egisset, excusare videretur, tam & si ea victoria ipsius Borbonii auspiciis, Piscarii que industria & sanguine, fatentibus cunctis esset comparata. Litteræ subinde Piscarii sunt allatæ eo Borbonii verbis uehementiores, quòd ab graui constantique ingenio singulari extimulato iniuria, proficiscebantur, non modo enim perinique ferebat dignitatem suam ingratis maligneque læsam fuisse; sed se in manifesto salutis ac amittendæ authoritatis discrimine relictum apud seditiosos milites merita stipendia flagitantes, qui in tanta victoriæ licentia sibi & quæstoribus haud obscure cædem minarentur. Lanouium qui mederi malis posset, quoniam cogendæ pecuniæ certam haberet potestatem, quum astu parum virili alios esset ludificatus, præcurrisse in Hispaniam, ut vnus omnium præmia ferret. Sed se nequaquam dubitare, quin ipse Cæsar, uti optimo Principe dignum foret, cunctos qui sibi eo bello fortem operam nauassent, præmio afficeret. ignauosque pariter & infideles ultione & pœna persequeretur. Cæsar humanissimis litteris Piscarium est hortatus, ut quæ Lanouius se quidem ignaro sed è republica fecisset, nullo liuore adductum fecisse, existimare vellet, atque omnia, uti præclarissimis factis meruisset, ex sua liberalitate expectaret. Tanta tum erat vis gratiæ Lanouii cum Cæsare, ut ille non modo consuetudine iucundioris obsequii, eximioque & semper fideli cunctis in rebus officio, sed occulta potestate benigni syderis ei coniunctus esse crederetur. Propterea sicuti per amplis honoribus atque diuitiis ante alios exornatus abibat, ita eum uehementes inuidiæ fluctus sustinere, & se exquisitis aulæ artibus, ab his quos læsisset, tueri necesse erat, ut tum accidit, nam Piscarius qui animum per se excelsum & omnis contumeliæ insolentem gerebat, eum prodicionis postulare, & singulari certamine indicto armis controuersiam finire statuerat. Eum alia quoque pariter excruciabant, nam quum iam à victoria parta quintus mensis effluxisset, nihil omnino præter benignas epistolas à Cæsare retulerat, quem cæteris præmia statuentem, à Lanouio deprauatum fuisse existimabat, nam Carpum in Mutinensi agro quod Alberti Pii fuerat, & Soram paternæ ditioni finitimam, haud satis digna pro tot susceptis vulneribus præmia, expectabat potius quàm petebat. Accidit quoque, quòd animum eius acerbissime pupugit, ut Cæsar Henricum Nauarræ Regem, se redimere prohibe-

ret, quem Piscarius bello captum ac se in libertatem oblatis octuaginta milibus aureis vendicantem, custodia emittere cupiebat. Iisdem ferme diebus in Gallia complures Reguli summæ authoritatis & in his præcipui Franciscus Borbonius & Claudius Guisa Lotoringiæ principis frater consilia inibant, inuita etiam Ludouica Regis matre, vt cum Italis Principibus sese consociarent, & si Franciscus Sfortia graui oppressus morbo, naturæ concederet, Maximilianum eius fratrem in paternum regnum reducerent transmissisque terra ac mari auxiliis bellum gererent, ad exturbandos Gallia Cispina Cæsarianos: qui non modo Mediolani sed totius etiam Italiæ imperium immodicis animis affectabant. Enimuero & ad Galliæ salutem, & ad retinendam rei bellicæ existimationem tot aduersis contusam præliis, pertinere putabant, si bellum quod sibi immineret in alienis potius quàm suis regionibus renouarent: & libertatem Italiæ quantis maxime possent studiis atque opibus tuerentur. Sic enim res in Italia se habebant, vt cunctis ea recens victoria esset formidabilis, quippe proximas quisque Germaniæ vires metuebat, quas Ferdinandus Cæsaris frater Mediolanensis imperii cupidus, perleui momento exiguaque pecunia impulsurus esse videbatur: & Hispanorum ingenia imperii auida, maxime suspecta erant, pœnitebatque omnes tanto studio, tantisque impensis incaute atque imprudenter eas adiuuissse partes, à quibus & sæua imperia & certa demum seruitus forent expectanda; nisi tot collata beneficia, conuersis repente animis in summam iniuriam verterentur. Ante alios Franciscus Sfortia retinendi imperii cura anxius multis sæpe indiciis & pluribus haud obscuris coniecturis Cæsarianorum consilia nudarat. feceratque periculum Cæsaris erga se voluntatis, quum per Thomam Maynum legatum suum, vt aliis antea acciderat, frustra postulasset, vt paternum imperium confectis super ea re Augustalibus tabulis concederetur. sicuti antea fœderatis Leonique præsertim Pontifici se omnino daturum esse Cæsar promisisset. Paratus erat Sfortia sexcenta aureorum milia certis pensionibus persolvere, vrbes, copias, pacis bellique consilia, ad authoritatem Cæsaris conferre, & ducere insuper vxorem, quàm Cæsar exusu rerum suarum probauisset. Cæteri quoque Italiæ Principes, liberaeque Ciuitates, id maxime præstari à Cæsare cupiebant, vt si nullum in Cispina Gallia præpotentem grauemque accolam haberent, vti ante Gallum sensissent, libertati Italiæ & rerum omnium quieti, exæquatis omnium viribus opportune caueretur. Erat eo tempore apud Franciscum Sfortiam diuturno atque difficili morbo implicitum Hieronymus Moronus consiliorum rerumque omnium moderator intima familiaritate Piscario coniunctus propter eximiam authoritatem ac industriam in regendis Insucribus cogendaque maxime pecunia singularem. Is quum sæpius colloquendo Piscarium his de causis quas supra memorauimus, animo ægrum esse depræhendisset, sibi occasio

nem

nem dari existimavit, qua illum à Cæsare penitus alienaret, in partes-
 que traduceret, vt eius demum aspiciis Italia omnis, non modo presen-
 ti metu atque periculo eriperetur, sed eiectis externis gentibus pristi-
 nâ libertatis decus reciperet. Sic enim Venetorum Florentinorum-
 que & summi Pontificis animos habebat exploratos, vt eos quicquid
 ipse vel suopte ingenio moliretur, modo publicam respiceret liberta-
 tem probaturos esse confideret. Igitur Moronus acri ingenio & eru-
 dita facundia fretus Piscarium in eos opportune ingressum sermones
 remotisque arbitris in penitiorum cubiculi partem deductum, his ver-
 bis allocutus est. Nisi inuidia veræ virtutis comes, qua nunc inuidæ
 Dauale, circumuentus opprimeris, iis qui eam patientius contempse-
 rint, ignominia & mox exitio foret, nequaquam mihi hoc muneris te-
 mere desumpsissem, vt consilium tibi afferrem, cum salutare imprimis,
 tum vsu longe speciosissimum atque optimum. Id enim perpetui stu-
 dii ac amoris erga te mei fructum egregiis operibus tuis dignum osten-
 det. Neque vereor, quæ tua est a nobili ingenio prudentia singularis,
 vt consilium quod amicus cunctis spectatæ fidei ac industriæ officiis ti-
 bi coniunctus, nec omnino rerum imperitus, obtulerit; aut statim im-
 probes aut superbe fastidias, quando nihil ab homine præstantius da-
 ri potest in arduis rebus, quam fidele consilium recta & exquisita ratio-
 ne confirmatum. Illud enim sapius benigna tractuque facilis Fortuna
 subsequitur, & excellens plerunque virtus alieni consilii lumine indi-
 get, vt maxime fiat illustris. Te tuus ingentis animi vigor maxime
 Dauale, vix dum pubescentem domo eduxit, cruentissimoque simul
 prælio & grauisimis obiecit bellis, non modo vt familiæ vestræ noua
 adderes decora, æmulationeque virtutis Patris Patruique memoriam
 renouares, uerum vt cæteris omnibus qui arma tractarint perpetua re-
 rum gestarum laude superatis, omni vel maximo honore dignus habe-
 reris. Sed incredibilis diuinæque virtutis tuæ præmia, diuitias, trium-
 phos, imperia, quæ tibi nunc meliore fato destinamus, fortasse in lon-
 go victoriarum cursu percepisses, si tibi benigniore sorte, in ipsis Cæsa-
 ris oculis, cum tuo alienoque sanguine esses conspersus, vrbes manu ca-
 pere, magnos fundere exercitus, & denique Reges virtute tua supera-
 tos & captos, alieno in triumpho ducendos præbere contigisset. At
 longum tibi est hos expectare fructus, quos iam æmulorum inuidia in-
 festusque liuor penitus interceptit. Militaris nanque virtus tametsi su-
 is aliquandiu florescat operibus, celeriter tamen obsolescit, nisi amplif-
 simis nobilitata præmiis, in præclara honoris sistatur luce, & ab ipsa
 Principis liberalitate, quæ sapius imperitorum iudicium ducit, veram
 commendationem accipiat. Falleris si eum esse Cæsaris captum exi-
 stimas, vt sigillatim intelligat & agnoscat, quæ per quatuordecim annos
 inter summas rerum omnium difficultates eximia fide, felici ductu, &
 fortissima dextera confecisti. Præoccupatum ille, qui Italiam non vi-

dit, a Belgis suis, quibus vnis maxime fauet, animum gerit, Adeo ut tota gemente Hispania, omne quod est Regio in animo, auitæ liberalitatis specimen, mille artibus auertant; Auari, impotentes, suspiciosi, alienæ spei & gloriæ ex occulto semper insidiantur. Sic tantis rebus gestis, neque tibi Sora tuis insinuata oppidis, neque Carpum multo tuorum sanguine partum, dono dantur. Et Rex Nauarræ graui rationum tuarum incommodo, pecunia se redimere prohibetur. Quum iam alii Lanoio similes plura quàm cuperent, omnino retulerint. Ad hæc clam abducto Rege Gallo tibi suspectæ fidei ignominia, barbara fraude conflatur; & seditiosis subinde militibus deficiente in stipendium pecunia, aut trucidandus, aut antiqua existimatione spoliandus obiceris. Nescio per deos immortales quid tibi in altera belli fortuna sperandū fuerit, postquàm tot ingentes perpetuæque victoriæ, nihil præter grande æs alienum domi, & non mediocrem foris infamiam omnino pepererint. Quum exercitus à Cæsare stipendio fraudatos quin socias vrbes diriperent, agros crudeliter vastarent, prohibere vlla imperii seueritate nequiueris. hæc omnino vera esse amici tui confitentur, nisi illud os probum ad gloriam multiplici plaga deformatum, & venas in hunc pallorem sanguine exhaustas, in quota præmiorum parte censendas putes. At si gloriam vel penitus nudam tanto periculo sectaris, & uera esse existimas, quæ post mortem de cælesti præmio ac inferorum pœnis traduntur, nomen profecto tuum non in sublimi modo verissimæ gloriæ, sed amplissimæ etiam Fortunæ fastigio erit collocatum, si in Italia natus, Italicæ libertatis assertor gloriosus, quàm in hac luctuosa seruitute externorum minister ignobilis & inuisus esse malueris. Italis namque Principibus in animo situm est, tueri armis libertatem, quæ iam plane omnibus sensim eripitur, excutere externæ gentis iugum, ac vno denique consensu fessis Italiæ rebus quietem securumque ocium parare. Te vnum omnes quum virtutem tuam cum summa felicitate coniunctam admirentur, pulcherrimi facti authorem ducemque deposcunt. Egregium facinus, sempiterna sequetur laus, Facilis vero exploratæque victoriæ exitus, & regnum tibi opulentissimum, & maximum militiæ imperium dabit. Te enim Veneti ac Florentini fauentibus Gallis & Heluetiis Pontifexque ipse certissimo iure Neapoli Regem constituent. Id enim Cæsaris esse non potest vetante antiqua Pontificum lege. Nec Ferdinandus vi fraudeque occupatum nepoti legitime legauit, quum Ferdinandi Aragonii Federici Regis filii, qui in Hispania custoditur, nomen personamque respiciat. Idcirco quales quantasque voles copias, classes, commeatus, pecunias celerrime comparabunt, signaque gentium omnium quondam victricis Italiæ auspiciato in tuam manum virtute fideque præstantem tradent. Hispani quum iam exactis stipendiis Cæsaris sacramento minime teneantur, magna ex parte tuam sequentur auctoritatem; Cateri, Germanique incolumes domum abiunt,

bunt, nisi uim consentientis Italiae, & te hostium Imperatorem experiri uoluerint. At non te Neapolitani summo populorum procerumque studio, Neapoli natum educatumque & cunctis prope regni Regulis affinitate coniunctum, tantae spei tantaeque uirtutis Regem excipient? Erige illos ingentes spiritus, ut omnis inuidia, una animi magnitudine superetur, & de fortuna tua arbiter factus fortiter decerne, ne semper inuidisse propriae uirtuti uideare, postquam meritis tuis ad amplissimum decus, secundiora Fata uiam inueniunt. Piscarius ubi haec audiuit aliquandiu constitit immotus, ut pote qui animum rei nouitate magnitudinēque suspensum huc atque illuc deliberabundus impelleret, non ignarus cunctas uirtutum omnium laudes, uno maxime perfidiae crimine defœdari, neque vulgum ulla demum excusationes recipere, etiam si ab honestissimis causis iustoque dolore profectae uideantur, quoniam cunctis natura mortalibus perfidiae nomen inuisum sit, & execrandum, nec quisquam excelsi animi Dux quod uirtus dare posset, scelere atque perfidia unquam petiuit. Sed spes amplissima regni facile potiundi ob quam nonnulli plerunque integro pudore humana atque diuina iura uiolari posse arbitrantur, uindictaeque iniuriae aduersus ingratos, cupido ingens animum ad praetata quaeque natum magnopere stimulabant. Itaque molli sermone uultuque ad omnem animi candorem exprimendum ualde composito, de eius erga se insigni amore nunquam dubitasse respondit, idque tum maxime perspicere, quod spes suas inter sordes inuidiae, curarumque proiectas, tanto oblato munere penitus erexisset, ceterum se nequaquam salutem atque existimationem suam in summum discrimen temere uocaturum, nisi plane cognitas ex literarum fide principum haberet uoluntates, ut illi eadem se praestatueros pollicerentur, si ipse tantum facinus animo ac manu erigendum suscepisset. Sed ante omnia se nosse cupere, qua lege, quoque iuris documento autoritateque adduci posset, ut sine ulla proditoris infamia summæ admirationis negocium suscipiendum putaret, quando nihil unquam fide antiquius habere esset solitus, ut pote qui ignominiae atque dedecoris metu, maximis humanae fortunae commodis ingenue repudiatis, semper gloriae ac laudi, bello paceque studuerit. At Moronus Piscarii animum omnino inclinatum ratus, ea quae agitare Pontifici & cæteris confestim perscribit. Mittiturque Romam Dominicus Saulius Genuensis graui eruditoque ingenio uir, ac ob id de publica libertate maxime sollicitus, qui coepa explicaret consilia, ipsumque Pontificem & Gibertum unicum consiliorum rerumque omnium ministrum ad ea audenda uehementer accenderet. Eo audito Clemens tametsi Caesarem non oderat, haud mediocri tamen lætitia est affectus, quod occasionem minime cõtemnendam aliena cum inuidia sibi oblatam uidebat, Italiae in perpetuum libe

randæ, postquàm Piscarius amplissimæ authoritatis atque peritiæ
 Dux, sibi que multis officiis ac amore coniunctus, non modo detra-
 heretur Cæsari futuro hosti, sed adiunctus præpositusque partium
 copiis celerem atque exoptatum susceptis consiliis finem, daturus esse
 uideretur. Tantam enim in eo pugnacis animi uim inesse omnes in-
 telligebant, ut nullo alio Duce, uel Cæsarem totius Italiæ seruitutis
 metu bellum cientis, impetum sustinere, uel Italos eiectis externis gen-
 tibus sese in libertatem uendicare posse existimarent. Quum Pon-
 tificex in ea cogitatione uersaretur, Gibertus futura plerunque magnis
 in rebus diuino animo præsentire solitus, nulla ratione adduci pote-
 rat, ut de Piscario ea crederet, quæ illum Moronus & Saulius haud
 dubie præstaturum esse confirmabant, monebatque Pontificem ut eas
 cogitationes penitus abiiceret, ne reliquæ spes tutioris consilii cor-
 rumperentur, si se eò imprudens dmitteret, unde, si deciperetur,
 nullus nisi difficilis aut foedus omnino receptus foret, quando ipse an-
 te alios Piscarii mores abunde nosset, & quales quantosque is spiritus
 contecto grauique animo gereret, pacis & belli tempore fuisset ex-
 pertus. Placuit ut per spectatæ fidei hominem Piscarii animum cer-
 tius explorarent. Itaque priusquàm Saulius ab urbe profisciscatur Men-
 tebonium Romanum Giberti familiarem magnis itineribus ad Pi-
 scarium mittunt. Eius hæc erant mandata, ut secreto illum aggrede-
 retur, oraretque ut ea consilia sibi nudarentur, quæ inita esse Moro-
 nus & Saulius significassent, eundem gerenti animum speique paran-
 di regni fortiter innitenti, omnia summa ad id auxilia quæ ab insigni
 studio amoréque expectari possent, cumulate polliceretur. quod si
 ab his nouandis rebus aliena mens esset, atque ea, quam teneret, digni-
 tate foret contentus, tum arctissime obsecraret, ut eius intimi consilii
 arcanum sibi ingenue fateretur: idque accepta fide, concederet cum
 ueteri amicitia tum Pontificiæ maiestati; ne si fallaci ratione inductus
 improuide animum hostilem ostenderet, quod pro amplificanda ipsius
 dignitate maximè esset facturus, cum Cæsare inexpiabilis odii semina
 iacerentur. Piscarius Mentebonio Ticini conuento respondit, eandem
 ipsius ac summam omnino esse uoluntatem, ut concordia Italiæ & publi-
 cam omnium libertatem spectanti, labore industriâq. non desit, nec se
 Regnum in præmium nauatæ operæ, postquàm id eorum benignitate
 offerretur, repudiaturum esse confirmat. Id se tantum requirere, ut à pe-
 ritis iureconsultis doceretur, quibus nam legibus Pontificem Neapoli-
 tano in regno iure potiorem esse censerent, ut qui certa eius regni pro-
 cerum consuetudine, in uerba Cæsaris antea iurarit, ueluti religione so-
 lutus, si leges id iubeant, supremi atque augustioris domini sacramen-
 tum respicere cogatur, quando id ab ipso Cæsare ueluti beneficiarium
 annuo tributo agnosci uideatur. His acceptis Mentebonius eadem ce-
 leritate

leritate ad Urbem recurrit, Piscarius quòd salutis Italiae dignitatiq. suae, praeclare consulat magnopere commendatur, Accoltus Cardinalis, & Angelus Cæsius iuris peritia & forensi industria maxime insignes excusis humani ac diuini iuris authoribus Pontificis iura diserte perscribunt, & ad Piscarium mittunt, & Pontifex cum Venetis Moronoque explicatis eius consilii rationibus de bello consulat. Interim Piscarius generoso & constanti ingenio si Cæsarem; contra autem parum sincero, si Pontificem respiceret, rem totam ad Cæsarem perscribit. nec tamen intermittit, quin multa tractando ac utrinque consultando, praeclara simulatione usus & Pontificis & caeterorum animos propinqua spe patrandae rei semper aleret. ut per eas moras occulte gerendi belli rationes & penitiora consilia penitus elicerentur. Nihil enim dedecori sibi futurum putabat, nec malignitatis infamiam ex tam atroci facto uerebatur, tametsi Clementem in altissimo sacrosanctae authoritatis atque potentiae gradu positum uiolato amicitiae iure offenderet, caeterosque omnes deciperet, modo excellens ipsius fides ac tum maxime eo graui periculo comprobata, & fortis simul opera Cæsari praestaretur. Per hunc modum mirabili astu Pontificem atque alios aliquandiu ludificatus, quum interea Germanorum Hispanorumque praesidia circa urbes alias atque alias effingendo causas opportune disposuisset, consilium suum detexit; Moronumque ad se Nouariam euocatum nihil tale suspicantem comprehendit, & Ticinum in carcerem Antonio Leuae & equitibus ducendum tradit: Ea re per tabellarios militibus in omnes partes celeriter significata, singulae urbes uti conuenerat sine uulnere binis cohortibus occupantur. Franciscus Sfortia, qui Mediolani in arce aegrotabat uti proditoris author aut conscius accusatur. Ille ignominiam atque iniuriam deprecaturus sese aegrum & de salute prope desperantem ullius flagitiosi consilii fuisse participem negat; ut eius causae iudicium Cæsari relinquatur petit; & mittendi ad eum legati potestatem sibi dari postulat. Nec multo post ut innocentiam suam constanti fiducia & liberalitate testaretur totius imperii Arces flagitante Piscario tradit, Porro Cremonensem arcem & Mediolanensem sibi retenturum dicit, ne ante iudicium à Cæsare peractum indicta causa totius imperii possessione penitus exturbetur. At Piscarius quod maximum in occupandis his arcibus momentum ad frangendos conspirantium animos esse intelligebat, postquam pactione ac minis ulliusue artibus Sfortiae animus capi nequibat, eas circumuallare atque obsidere constituit, existimans in tanta repentini casus perturbatione necessariis com meatibus repleri atque muniri minime potuisse. Proinde custodes haud multo post rerum sensuros inopiam atque ita munitissimas arces, inedia coactos, sine ullo exercitus sui incommodo facile dedituros. Dum haec

incredibili solertia celeritatēque à Piscario administrantur, Pontifex & Veneti uix animo dolorem atque ignominiam sustinebant, quod incaute uiri longe prudentissimi, summi negotii cogitationes incertae hominis fidei commisissent. Inde enim omnes plane interpretari subortas esse magnas suspiciones mutuis auctas offensionibus, quae nec renouatis etiam foederibus extingui possent: propterea bellum maxime atrox parari, si Caesar & suorum omnium hortatu & recenti contumelia concitatus Italiae imperium animo ageret, & Itali libertatem coniunctis opibus tueri uiterentur. Sed tum maxime Italiae circumuentae miserabilem, ac sempiternam imponi seruitutem uideri, si Rex Gallus, ut sese in libertatem uendicaret, ad exitium Italiae conspirare cogeretur. Quibus sermonibus fiebat ut per Italiam Piscarius in ore omnium, alterutra sui fama frueretur, quum eas, quas Itali metu seruitutis contumelias ingererent, ex aduerso externarum gentium duces ad pulcherrimi facti decus & laudem referrent. Sed dum haec Piscarius diligenter aduersus omnes hostium insidias administraret, Caesari perscribebat, nihil se pacatum ab infensis sibi animis Italiae Principum expectare posse: propterea sibi in animo esse, Placentiam Parmamque illato repente bello in potestatem redigere, nec experiri uelle periculosa atque ignobili mora, an illi ex aequo & iure, aut armis controuersiam de Mediolanensi imperio finire uellent: se non dubitare quin aliquando consociatis uiribus magnum & crudele bellum pararent. Proinde imparatos adoriri, felicique celeritate eos persequi praestare, quam eorum impetum qui tarditate consilii indefessoque trahendi belli studio ualescerent, opperiri. Interim dum Piscarius Sfortiam obsidet, & de summae rei consiliis Caesarem monet, Franciscum Regem uehemens morbus ex animi dolore conceptus adeo acerbè apud Madritum afflixit, ut in diuina potius ope, quam in humanis auxiliis, eius salus posita uideretur. Suspensum enim dubia spe, alienae clementiae & ancipites coepti consilii rationes, aegro animo uoluantem, Caesar amplius duos menses fuerat frustratus, alias atque alias morae causas afferendo; adeo ut eius aduentus, nequaquam iustis impediri occupationibus, sed quadam parum benigna cunctatione, differri uideretur. Sperauerat enim Caesarem liberali ac prorsus regia comitate in colloquium & complexum protinus esse deuenturum; atque unius horae momento extinctis ueteribus odiis, initurum amicitiam, ultro etiam quaesita affinitate, adiectoque insuper nouo foedere, quod honestissimis conditionibus pararetur. Nanque saepe accidit miseris & graui aliqua afflictis calamitate, ut ad ueniam salutemque impetrandam faciles secum ineant rationes, & in aestimatione suae causae, alienaeque uoluntatis, magnopere sibi blandiantur. Itaque Caesar quanto ille animo, speque deiectus, in uitae periculo versaretur, certior factus

ctus omnibus aliis postpositis rebus, ad eum celeriter contendit. Tum vero ex mutuo conspectu & perhumana Cæsaris salutatione videre licuit, quantum animi fomenta ad subleuandas corporis uires, cuncta medicæ artis remedia, præsentî potestate superarent. Nam ubi hylariter assidens Cæsar erigenti se se in puluinar arterias & collapsos artus blanda manu mollique sermone permulsi, & dubiæ menti certæ libertatis spem dedit, extemplo languentes venæ vitali spiritu repleri sunt uisæ, ac os pallidum ueluti natiuo colore inuecto excitatisque oculis, mirum in modum recreari; ita ut sensim depulsis acerbioribus morbi difficultatibus, paulatim haud multo labore sanaretur. Venit etiam peropportune ad eum e Gallia Margarita soror, ut captiuo & ægrotanti fratri supremum pietatis ac amoris officium præstaret. Ea Alanconio mortuo vidua, sine vlla prole remanserat, ætate formaque & mira altitudine ingenii cum Regi imprimis tum Gallis omnibus cara & amabilis. Iamque vulgo eam homines communis concordiæ causa, uxorem Borbonio destinabant, sicuti Eleonora Cæsaris soror, quæ Emanuelis Lusitaniæ Regis uxor fuerat, Francisco Regi in matrimonium despondi uidebatur: sed tum Cæsaris animum contraria suorum studia maxime distrahebant, iis diuersa omnino suadentibus qui magni usus in consiliis habebantur, ac eximiam fidei atque prudentiæ opinionem apud eum obtinebant. Lanonii Belgarumque omnium ac ipsius præsertim Piscarii vna atque eadem erat sententia, ut aliquid de grauioribus postulatis Francisco remitteret, eumque sibi fœdere ac amicitia consociaret, ut totius Galliæ facultatibus ad euertendas Italiæ respublicas uteretur. Italos qui eius amplitudini & gloriæ penitus inuiderent, & consilia perfidiæ plena aduersum se maligne semper agitent, atroci bello perdomandos, ut ab Alpibus ad fretum usque Siculum cuncta Cæsaris nomen & ueteris Romani imperii maiestatem respiciant. Porro Franciscum Galliæ imperio contentum fore renouati toties improspere belli pertesum, nec respecturum Pontificem ac Venetos quos ipse & infensos hostes & parum fideles socios omnibus bellis esset expertus. Addebant Italiæ opes infinitas esse priuatim: publice vero nullas propter incredibilem factionum insaniam. nec opportune consensuros unquam Italos, nec eorum uel ingentem multitudinem Germanis Hispanisque militibus veteranis peritia atque animis parem fore. his accesserat militum vulgus & præsertim Hispanorum, nam promptissimi quique ex certa propemodum Italici belli uictoria urbium ac oppidorum imperia ingentemque ex opulentissimis gentibus prædam sibi animis destinabant. Hæc vnus ante alios minime probabat Mercurinus Epistolarum magister honesta & salutaria prudenti consilio semper afferre solitus. Is multo honestius ac speciosius Cæsarem dignitati & commodis consulturum

ostendit, si sua prius quàm aliena appeteret, vt æquum esset, recuperanda censeret. Burgundiam a Gallis fraude potius quàm armis occupatam, ante omnia bello aut pactione recipiendam videri, neque ante imprudenter Gallum Regem quem iure belli captum teneat, debere dimitti, quàm totius Burgundiæ vrbes atque arces in potestatem redigantur, quibus semel receptis finitimam Galliam repentini belli metu perpetuo sibi obnoxiam, & pacis legibus obtemperantem fore: At si inani ac intempestiuo nouæ gloriæ nomine duceretur, Regeque in libertatem restituto, ea omnia ex eius liberalitate se adepturum confideret, sensurum illico Gallicas fraudes. Ipsumque Franciscum modo Galliæ saluti amplitudinique prospiciat, absque vlla violati iusiurandi verecundia defecturum. Quòd si Italiam, vti æquissimus atq. optimus Cæsar, seruitutis metu liberet, omniumque suspicionum auctioris spe commodi penitus obliuiscatur, populosque & ciuitates non vi ac impotentibus armis subactas, sed amore naturali, ac libera obligatas fide, sibi fœdere studioq. coniungat, tum Gallis omnibus animos illico concasuros, Qui si nihilo secius stolidi ac exitiali obstinatione aliena reddere recusarent, tum demum, quod præclarum esset, victoria uteretur, & totius Europæ adiutus auxiliis, binis mari classibus & terra tripartito exercitu Galliam inuaderet. Tum uero emitti Regem placere & cum Austriæ domui affinitate nouoq. fœdere copulari. Inde demum omnium exutus cura, qui solidæ gloriæ ac Diis atque hominibus abunde satisfecerit, Romam pergeret, ad diadema Augustalis imperii de manu Sacrosancti Pontificis accipiendum. Per totam longitudinem Italiæ effusuros se se populos omnes, coronatos & alacres, vt quem optimum clementemque præfenserint, vt felicem ac inuictum salutent, & de toto victoriarum cumulo triumphantem cupidissime venerentur. Incessura esse Cæsaris agmina, per vias floribus & tapetibus stratas, contentas velis, inductisque passim fontibus irrigatas, Regulos inter se & Ciuitates cum proximis splendore, studio, & incredibili maxime hospitiorum benignitate certaturos. Iret modo pacatus & lenis, & cæca formidine natas ad libertatem Italiæ gentes exolueret, animos certe omnium vltro collatis opibus atque tributis nomini Cæsaris haud dubie seruituros, si se in libertate conseruatos eius uirtute conspexerint. In hunc ferme modum quum libere in cõsilio sapius esset disceptatum, Cæsar moderatis rationibus cuncta expendens eum consilii cursum tenebat, vt repetita Burgundia & impositis his conditionibus, quæ iure belli capto haud multum iniquæ viderentur, Regem omnino dimitteret, quasi nunquàm à solemnî sponsione dataque fide discessurum. Nam sicuti eum inhumano carcere perdomare, atque interim Burgundiæ & Galliæ bellum inferre, propugnante præsertim fœmina, quæ esset ex infelicitate filii perpetuis lachrymis & dolore confecta, neque magni & æqui, sed feri potius ac impotentis animi fore providebat;

ita

ita summæ stoliditatis arbitrabatur, ad commodum parandæ amplissimæ dignitatis atque potentia, vti nolle tantæ victoriæ beneficio, quæ grauissimis rerum suarum periculis cum fœda conturbatione & uastitate prouinciarum esset comparata: quando nihil magis quàm sua, & Burgundiam in primis repeteret, quam proauo Belgarum Principe ab Heluetiis acie cæso, Galli nullo iure inducti armis per occasionē occupassent. Verum non deerant qui mediam sententiam veterum exemplo prædamnarent, quoniam eo parum salubri temperamento, neque hostem satis vehementer vscisci, neque amicum egregie parare diceretur. Cæterum Piscarius assidue dabat operam vt à Francisco Sfortia arcis deditiōnem exprimeret, omni verborum lenitate ostentando Cæsaris æquitatem, ac simul operam & studium suum prolixè pollicendo. Quasi Cæsar infonti & malignè delato, causa cognita, non modo redditurus esset urbes & arces; uerum etiam ad firmioris imperii spem, solennia principatus ornamenta collaturus, si totum eius calumniæ momentum, in eius fide & iudicio liberali quadam fiducia reponendum censeret. Sed Sfortia quanquàm pertinaci valitudine vehementer esset afflictus, neque lenioribus verbis neque vlla denunciatione periculi deterreri potuit; quominus salutari constantia in proposito retinendæ arcis permaneret; & sæpe Deos innocentia suæ testes inuocando, quereretur, se infontem & supremo vitæ periculo implicitum, perinique & crudeliter obsideri, ac ereptis omnibus diuini ac humani iuris præsidis acerbissime, vti iam plane maiestatis crimine conuictus & prædamnatus, paterni atque auiti principatus possessione deturbari; quum nec sibi, communi iure gentium, potestas relinqueretur, appellandi Cæsaris, & Legatos ad deprecandam iniuriam & dicendam causam, in Hispaniam mittendi. At Piscarius vbi obstinate perseuerantem vllis pollicitationibus nequit flectere, ad arcem arctissime obsidendam se conuertit. Itaque omnes aditus intenta custodia obseruare, nemini ingressum aut exitum præbere, aduocata Mediolanensium concione hortari principes ciuitatis, vt reum maiestatis desererent, & Cæsaris, maximi & æquissimi principis auspicia sequi vellent, donec ipse collatis iudiciis causam præclare cognosceret, & totalis, vti iura postularent, Cæsaris arbitrio finiretur. Hæc agitantem & ex longa tabe, tenue corpus immenso illo animi vigore vix sustinentem mors oppressit, assiduo aquæ potu, & multis, maxime bellicis laboribus atque vigiliis quæsita. Eius funus vti unici imperatoris milites graui & diurno luctu celebrarunt. adeo vt quum vexilla alarum atque cohortium atrati duces & signiferi ornando eius sepulchro dedicarent, pro his colore variis insignibusque distinctis nigra omnia ad summi doloris indicium sumerentur. Obiit inuictus in medio ætatis flore, vti iam senex multitudine ac pondere uictoriarum fessus, ea hominum opinione, ut si ei fata iustum vitæ spatium amplioresque exercendi imperii facultates cõcessissent,

veterum uel maximorum ducum gloriam haud dubie fuerit æquaturus. nemo enim eo grauius atque prudentius de toto belli genere iudicauit; nemo incerta casuum feliciter ad consilium vertit; nemo in acie contemptius pericula despexit, aut omnino pugnavit ardentius. Moriens dum conderet testamentum veluti ad exoluendum religione animi supremis precibus Cæsarem per literas obsecrauit, ut Moronum incolumem carcere emitteret, quod ei ad se venire dubitanti recusantique ut omnino non caperetur per epistolam fidem dedisset. Fuere qui existimarent Piscarium ab initio tantum facinus, non fictis exceptum auribus ad animum facile transmisisse; tantæque rei indicium aliquanto tardius quàm oporteret, ab ipso ad Cæsarem fuisse delatum, adeo ut inimici eum non obscuro parum sinceræ fidei onere premere conarentur, quasi id totum ambigui & nutantis animi crimen, quod statim præclara ac expedita animi probitate, exhorrescere debuerat, ab longa demum deliberatione propter infamiæ timorem, pœnitentiâ diluisset. Dicebant enim Piscarium ab tantæ rei consilio se tum primum recepisse, quum Sigismundus Sanctius Alberti Pii Carpenfis familiaris qui initi inter Principes obsignatque fœderis tabulas deferret, in Galliam mitteretur; ueritum scilicet ne Ludouica captiui Regis mater bellû perosa tanquàm Galliæ semper funestum pietate mollietique animi inducta, ut maturior filio libertas impetraretur, cuncta uti agitata conscriptaque erant, muliebri ingenio per filiam quæ erat in Hispania Cæsari propalaret, atque inde Gallica auxilia inchoato demum bello fœderatis negarentur. Sed Sigismundus ad Reticas Alpes contendens in agro Bergomate iuxta Sebinum lacum à latrone hospite eripiendi auri causa crudeliter interfectus, peruenire non potuit. Sed non diu post magno casu, detecto punitoque latrone, bulgæ cum scrinio & literis incolumes repertæ sunt, quæ transmissæ Venetias & Senatum & Clementem Pontificem graui sollicitudine liberarunt, quum anxiiis animis Sigismundum insidiis Cæsarianorum interceptum suspicarentur. Verum ad refellendam inimicorum calumniam, liquido constat, cuncta ordine ab ipsis sermonum initiis Cæsari fuisse enuntiata, uti mox ipse Piscario iam mortuo publicatis recriminationum libellis, quibus Pontifici de belli causa respondebat, abunde testatus est. Sed & illud peritos rerum, plurimum mouet, ut nihil indignum de Piscarii fide temere credatur, quum Cæsar ad declarandam animi sui propensionem erga Piscarium, ei uti de se benemerito, uexillum & sceptrum supremi militaris imperii, cum amplissimis codicillis continuo miserit, quæ profecto si de fide dubia in suspicionem fuisset adductus, nequaquàm tribuisset, ne stultissima ratione ei, qui iam animo esset offenso alienatoque, maximam nocendi facultatem in eo rerum discrimine præbuisse uideretur. Cæterum hæc Itali Principes in inuidiam Piscarii facile spargebant, quum se à viro Italo maligne tradu-

ctos

Etos atque deceptos magnopere quererentur; quòd commissa eius fidei consilia, Cæsari ad Italiæ imperium aspiranti prodere, & ingentis belli semina iacere, minime dubitasset: ut cum aliena iniuria incorrupti & constantis animi laudem, apud externas gentes compararet. Alii æquiore iudicio ferebant Piscarium quum didicisset Franciscum Sfortiam tenacissimis febribus conflictatum, ad multos dies uim morbi nõ esse toleraturum, nouis consiliis animum adiecisse, ut si Sfortia fato cõcederet, ipse protinus mediolanensì imperio Cæsaris nomine potiretur: quoniam multo honestius & tutius foret in procuratione amplissimæ ditionis, cum militari imperio Mediolani præsidere, quàm Neapoli Regem conspici cum ea apud Hispanos atque Germanos incertæ fidei suspicione, quæ tot præcellentium uirtutum decus obscuraret. quum plerique etiam ciues Neapolitani uetustate atque opibus superiores, qui præclaram uirtutem in censu minime numerarent, illud conspicuum nobilissimorum Regum diadema, in insititii ciuis capite, nisi malignis & turgentibus oculis uix essent conspecturi. Non uideatur hoc loco prætermittendum quod de Piscarii uxore Victoria Columna incomparabilis ingenii muliere, certa & constanti multorum fama audiuius, ne ea scilicet quæ cuncta alia præter decus, facile semper contempsit, merita laude fraudetur. Ad primum enim agitati eius consilii rumorem ita exhorruisse dicitur, ut continuo nequaquam muliebri ambitione vel tanto regiæ fortunæ titulo pellecta, id munus castis auribus repudiaret, uirilique prorsus & graui ratione eas spes uti nefarias uel certe parum decoras protinus abiiciendas iudicaret, & subinde uirum aliàs sibi rerum omnium consilia communicare solitum, per literas quas sublimi eruditoque ingenio perscribebat etiam atque etiam precaretur ut pristinæ uirtutis memor esse uellet, cuius existimatione ac laude multorum Regum fortunam & gloriam anteiret. Neque enim regnorum ac opum amplitudine & speciosis titulis, sed illustri fide, contestataque uirtute, parari decus, quod ad posteros rediuiua cum laude propagetur. Nec ullum esse tam excelsum regii nominis fastigium, quod non facile una perfectæ uirtutis altitudine superetur. Propterea se nequaquam optare ut Regis sit uxor, quum eius Imperatoris esse malit, qui magnos Reges non bello tantum præstanti manu sed in pace etiam eximio inuicti rectique animi decore superare didicerit. Nec multo post Piscarius prægrauante morbo eam ad se cum ornatissimo comitatu Mediolanum accersuit, utpote qui in eius lectissimæ fœminæ diligentia & iucundissima familiaritate maximum discutiendi morbi momentum opportune collocaret. Sed Victoria Romæ summo cum honore suscepta, quum Viterbium applicuisset extincti uiri nuncium accepit, atque ita ab instituto itinere propemodum exanimata dolore & lachrymis in templo sacratarum uirginum subleuit. Ferunt Piscarium integerrimis sensibus, quum euanescente uitali

spiritu hora fatalis immineret, summo cum pondere verborum Victo-
 riam vxorem imprimis & Hispanos milites Vastio fratri commendaf-
 se; dedisseque præcepta ex arcanis consiliis, quibus ille militiae, ac eo
 præsertim quod tum imminere prouidebat bello vteretur, & militum
 animos in obsequio facile contineret. In testamenti vero tabulis nul-
 lum Christianæ pietatis & humanæ beniuolentiæ erga suos officium
 prætermisit. Nam & templum Neapoli in quo cucullati sacerdotes
 perpetuo sacra facerent Diuo Thomæ condi legata pecunia præscri-
 pta, & singulos è familia exquisito meritorum iudicio ita remuneratus
 est; ut uestem, arma, equos, argentum, atque pecuniam accuratissime,
 nequaquam uti moriturus, dispartiret. Funeratus est Mediolani regio
 sumptu, Pridie Calendas Decembres Anno a partu Virginis quingen-
 tesimo uicesimo quinto supra millesimum. Nec multo post Neapo-
 lim prosequente in atra ueste amicorum & familiarium turba deuectus
 est, ut in templo diui Dominici ad aram maximam conderetur, ubi in-
 signi pompa instauratis exequiis, eum è suggestu Valterius Corbitius
 Orator Mediolanensis disertissime laudauit. Fuere qui existimarent
 eum tot opulentis urbibus atque oppidis castrisque hostium in ipso per-
 petuo victoriarum cursu direptis, magnam auri uim seposuisse. Quæ
 opinio ædita in vulgus extremo demum uitæ exitu, falsa & inanis ap-
 paruit. nam quum Vastium fratrem patruelem bonorum omnium he-
 redem instituisset, eum etiam multo ære alieno implicitum reliquit,
 quando & paterna oppida uariis temporibus oppignerata, nec adhuc
 redempta, apud fœneratores exedenda remansissent. Ita ut nihil ex tan-
 tis uictoriis ad eum præter gloriam & laudem omnino redunda-
 rit. Dicere enim solebat, neminem vnquam, ex his qui
 militiam quæstui habendam putarent, magni Impe-
 ratoris nomen fuisse consecutum. Contra
 uero, eos semper euasisse inuictos & lon-
 ge clarissimos, qui nihil ad se, sed
 ad milites ex præda pertinere
 existimantes, ad unam
 tantum atque
 eam
 immortalem ueri
 decoris laudem aspirassent.

F I N I S